

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

علل دین گریزی

« سستی در دین »

استاد راهنما: حجة الاسلام سمرانی

محقق: احمد رضا فقی

مدرسہ علمیہ امام صادق علیہ السلام زنجان

چکیده

مفهوم دین عبارتست از تسلیم ، خضوع و فرمانبرداری کامل و خالص در برابر احکام تکوینی و تشریحی خداوند . هر دینی دین حق نیست و تنها دین حق اسلام است . در جامعه ی امروزی ارزش و اهمیت دیندار بودن ، یک امر تقریباً بدیهی است و کسانی که این امر را قبول ندارند کافست از آرامش روحی و روانی کسانی که دیندار نیستند سوال بکنند و یا مدتی خود بی دین زندگی کنند. اگر کسانی که بی دین هستند بگویند که ما آرامش روحی و روانی داریم لجبازی می کنند و در دل آنها چیز دیگری است . جای این سوال است که چرا مردم دین را قبول نمی کنند و در گروه دیگر افرادی قبول می کنند ولی به دستورات دینی عمل نمی کنند . بی دینی علل زیادی دارد و مقوله تک علتی نیست . در سال های اخیر ، با توجه به مشکلات اقتصادی دنیا ، فقر ، علت اصلی گریز مردم از دین و مساجد است و این می طلبد که سیاست گذاران و مسئولان نظام ، با برنامه های شایسته اقتصادی ریشه فقر را قطع یا به حد اقل برسانند . جهل و نادانی انسان و به خصوص جوانان نسبت به آیات و انفس ، موجب گریز او از دین شده است. افرادی که سطح نگر هستند از بزرگترین نعمت خدادادی یعنی عقل خود استفاده چندانی نمی کنند ، دنیا را به محدود به همین دنیای مادی منحصر کرده و از نیازهای معنوی خود غافلند. اگر انسان با یک فردی که چیزی از تقوا سرش نمی شود و فقط به فکر لهو لعب است پیمان دوستی ببندد باعث می شود که اون هم در انجام اعمال عبادی سستی ورزد . تاثیر پذیری افراد از رفتار و منش دوستان فراوان است تا آنجا که علی علیه السلام فرموده اند : المرء علی دین خلیه ؛ انسان بر آیین دوست خویش است. جوان با مشاهده و معاشرت با دینداران تصنعی و متظاهر ، و ملاحظه اعمال ناسپند آنان از دین گریزان می شود و عملکرد آنان را پای دین می نویسند . میل به بی بند و باری ، راحت طلبی و آزادی بدون قید و شرط یکی از عواملی است که انسان ها را از دینداری دور و به الحاد می کشاند . تکبر و غرور ، لجاجت ، تعصب ، هواپرستی و دنیا زدگی هم از عوامل سستی در دین هستند . علت دیگری هم که یکی از علل مهم سستی در دین است فعالیت های دشمن است . دشمنان اسلام شب و روز مشغول برنامه ریزی هستند برای اینکه جوانان ایرانی را از دین جدا کنند و یک فهم غلطی از دین در افکارشان بوجود بیاورند و برای این کار از راههای مختلفی استفاده می کنند از جمله شبکه های اجتماعی و سایت ها و ماهواره ها .

مقدمه

دین مجموعه ای از عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی است که برای اداره فرد و جامعه انسانی و پرورش انسانها از طریق وحی و عقل در اختیار آنان قرار دارد^۱. دین واقعیتی انکار ناپذیر است که همراه و همزاد حیات بشری بوده و همواره بر همه ابعاد زندگی انسانی سایه افکنده است. دین استوارترین ستون مادی و معنوی حیات انسان است. دین است که به انسان آرامش، عزت و شرافت می بخشد. گستره و قلمرو این بحث حوزه های فلسفی، فقهی، کلامی، اخلاقی، اخلاقی، اجتماعی و سیاسی دین را شامل می شود. دین خواهی در متن آفرینش و سرشت افراد نهاده شده و هرگز از بشر جدا نبوده است. البته شاهد فرود و صعودهایی به دلایل درونی و بیرونی بوده است. اما هرگز غروب دائم نداشته است^۲.

دین پذیری: اعتقاد، اطاعت، پذیرش و الزام نسبت هر آنچه که خداوند آن را بر عهده ی مردم قرار داده است.

دین گریزی: عدم اعتقاد و اطاعت از احکام و قوانین الهی.

مباحثی که در مورد دین مطرح می شود عبارتند از: مفهوم دین - زبان دین - رابطه عقل و دین - انواع دین - دین و علم - دین و نیازها - ریشه های دین گریزی و ...

مقاله حاضر در پی تبیین علل دین گریزی می باشد که شناخت این عوامل شرایط اصلاح آن را فراهم می آورد.

بیان مساله: هر انسان عاقلی در در انفس و آیات تفکر کند وجود خدا برای او به یک امر بدیهی تبدیل خواهد شد. اما سوال در اینست که کثیری از مردم وجود خداوند را در بسیاری از لحظات زندگی خود احساس می کنند ولی باز وجود او را انکار می کنند. اگر خود را در یک کشتی فرض کنید که در حال غرق شدن است و کمکی هم در آنجا وجود ندارد، ذاتا به یک قدرتی ماوراء امور عادیه امید خواهید داشت. که این همان خدای تبارک و تعالی است.

پیشینه تحقیق: ایران با توجه به این که یک کشور دینی است و به خصوص حاکمیت دینی دارد، مباحث دین در آن همواره از سوی اندیشمندان مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. آسیب شناسی دینی هم از جمله آن مباحث است. در چند دهه آثار متعددی در این مبحث مورد تالیف قرار گرفته است که ما به چند نمونه اشاره می کنیم.

۱- علل گرایش به مادی گری از استاد شهید مرتضی مطهری (ره)

۲- رهنان دین از مصطفی دلشاد تهرانی

۳- آسیب شناسی دینی از مجید محمدی

۴- عوامل و ریشه های دین گریزی از علی شکوهی

تفاوت مقاله حاضر با کتب فوق در اینست که مباحث کتب فوق اغلب تحلیلی توصیفی هستند؛ ولی این مقاله بیشتر تبیینی است.

واژگان کلیدی: دین گریزی، علل دین گریزی، سستی در دین

۱. دین شناسی، ص ۲۷.

۲. گفتار رفیع، ج ۱، ص ۶۱.

معنا و مفهوم دین

اهل لغت برای واژه دین معانی متعددی را ذکر کرده اند که به چند معنا اشاره می کنیم: طاعت، جزاء، عادت، قهر، استیلاء، تدبیر، سیره و برخی هم یک معنای اصلی برای دین را بیان کرده و بقیه معانی را به آن معنای اصلی بازگردانده اند. حال به صورت تفصیلی، معانی ذکر شده در کتب لغوی را بیان می کنیم:

معجم مقاییس اللغة «ابن فارس، قرن چهارم»: یک معنا ذکر می کند و بقیه معانی را به آن معنای کلی ارجاع می دهد. معنای اصلی واژه دین، انقیاد و اطاعت است و بقیه معانی مثل عادت به انقیاد ارجاع داده می شود.^۱

مفردات راغب: دو معنا برمی شمرد: طاعت و جزاء؛ راغب اطلاق دین به شریعت را استعاره ای می داند.^۲

الصاحح «جوهری، متوفای ۳۹۳ هجری»: معانی متعددی را ذکر می کند: عادت، شان، جزاء، مکافات و طاعت و برای هر یک مثال هایی بیان کرده است.^۳

العین «قدیمی ترین کتاب لغت»: سه معنا بر می شمرد: جزاء، طاعت و عادت.^۴

دهخدا: در این کتاب بیشترین معانی را برای دین ذکر شده است که عبارتند از: کیش، ملت، صبغه، طریقت، شریعت، مقابل کفر، توحید، عبادت، پرهیزکاری، پاداش، اسلام، حساب، معصیت، قضا، حال، سیاست و رای، سیرت، عادت و کار، بیماری، خواری و^۵

با تدبر در معانی واژه دین، در می یابیم که به نظر همه لغت شناسان، دین به معنای اطاعت و انقیاد آمده است و در قرآن نیز به این معنا به کار رفته است: «ولا یدینون دین الحق». ترجمه: دین حق را اطاعت نمی کنند.

برخی از اهل لغت معتقدند در معنای اصلی ماده «د-ی-ن» دو چیز نهفته است: ۱- خضوع و فرمانبرداری ۲- بودن این انقیاد در برابر یک دستور و قانون معین و ویژه

با این توضیحات مشخص شد معنای دین عبارتست از: تسلیم، خضوع و فرمانبرداری کامل و خالص در برابر احکام تکوینی و تشریحی خداوند.

دین حق و باطل

علامه طباطبایی می فرماید: دین در عرف قرآن است از سنت های اجتماعی که در جامعه جاری است و این سنت های اجتماعی یا دین فطری و حق است - که منحصر در اسلام است - و یا دین تحریف شده و غیر فطری که از راه راست، منحرف شده است.^۶

«لکم دینکم ولی دین^۷»، «وقال فرعون... انی اخاف ان یبدل دینکم^۸»؛ پس از نظر قرآن، دین یا حق است و یا باطل و تنها دین حق همان اسلام است.

۱ - معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۳۱۹

۲ - المفردات، واژه دین؛ «والدین یقال للطاعة و الجزاء و استعیر للشریعة»

۳ - الصاحح، ج ۵، ص ۲۱۱۸

۴ - العین، ج ۸، ص ۷۳

۵ - لغت نامه دهخدا، ج ۷، ذیل واژه دین

۶ - المیزان، ج ۱۰، ص ۱۹۵

۷ - سوره مبارکه کافرون، آیه ۷

۸ - سوره مبارکه غافر، آیه ۲۶

ارزش و اهمیت دین

هر انسان عاقلی نگاه اندکی به منابع دینی بیندازد ، به اهمیت دین پی خواهد برد . در این بخش از مقاله به ارزش و اهمیت دین در منابع دینی می پردازیم :

* آنگاه که امام علی «علیه السلام» ، محمد بن ابوبکر را به حکومت مصر منصوب کرد ، در عهد نامه ای به او فرمودند : فانتَ محقوقٌ ان تخالفَ علی نفسیک و ان تنافخَ عن دینک و لو لم یکن لک الا ساعةٌ من الدهرِ . پس تو باید با نفس خویش به پیکار در آیی و دین خود را حمایت نمایی ، هر چند که در روزگار بیش از ساعت نپایی^۱ .

* پیامبر اکرم «ﷺ» می فرمایند : یا علی اوصیکَ فی نفسک بخصالٍ فاحفظها ... و الخامسةُ بذلُ مالک و دمکَ دُونَ دینک؛ علی ! تو را به پنج خصلت سفارش می کنم ؛ آنها را به کار بگیری بر آنها محافظت نما ... پنجم اینکه مال و جان و ثروت و جانت را فدای دینت نمایی^۲ .

* امام علی «علیه السلام» می فرمایند : حَصَّنُوا الدِّینَ بالدُّنْیَا و لا تُحَصَّنُوا الدُّنْیَا بالدِّینِ ؛ دین را بوسیله دنیا محافظت کنید و دنیا را سپر و دژ دین قرار دهید ؛ نه اینکه بوسیله دین از دنیای خود محافظت کنید^۳ .

* پیامبر اکرم «ﷺ» می فرمایند : فَإِنَّ الْمَسْلُوبَ مَنْ سُلِبَ دِینُهُ و المَخْرُوبَ مَنْ خُرِبَ دِینُهُ ؛ غارت زده (بی چیز و نادار) ، کسی است که دین خویش را از دست داده باشد. و خراب شده (خانه خراب) ، کسی است که دین او ویران شده باشد^۴ .

* در خواست سلامتی دین از زبان امام علی «علیه السلام» در پایان وصیتش به امام حسن «علیه السلام» : أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِینَكَ وَ دُنْیَاكَ ؛ دین و دنیای تو را نزد خدا به امانت می سپارم^۵ .

* سپاس برای سلامت دین : ائمه «علیهم السلام» همیشه به خاطر سلامت دینشان ، خداوند را شاکر بودند و هر مصیبتی (غیر از مصیبت در دین) برای آنها ناچیز و قابل تحمل بود . امام صادق «علیه السلام» : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَجْعَلْ مُصِيبَتِي فِي دِينِي ؛ سپاس خدایی را که مصیبت مرا در دینم قرار نداد^۶ .

دو نمونه از استواری در راه دین

الف - بهلول از شاگردان خاص امام صادق علیه السلام به شمار می رفت و در معارف واحکام سر آمد بود . هارون الرشید برای کشتن موسی بن جعفر علیه السلام به دنبال حيله ای بود ؛ از این رو از مفتیان آن دوران درباره جواز قتل امام موسی بن جعفر علیه السلام - در صورت خروج بر خلیفه - استفتاء نمود . همه ، فتوا به جواز قتل دادند ؛ به جز بهلول که وی نیز از مفتیان بود . وی در پنهانی امام را ملاقات کرد و جریان را گفت و از حضرت راه نجات خواست . حضرت او را به اظهار کارهای سفیهانه راهنمایی کرد تا هم جانش محفوظ بماند و هم دینش و وقتی به هارون خبر دیوانه بودن بهلول را دادند او گفت : ما جن و لکن فر ما بدینه ؛ او دیوانه نشده است ؛ بلکه به خاطر حفظ دین خود از ما گریخت^۷ .

ب - سرگذشت بلال ، یاسر و سمیه که توسط مشرکان مکه شکنجه شدند و دست از دین بر نداشتند^۸ .

۱ - نهج البلاغه ، نامه ۲۷ ، ص ۲۹۰

۲ - وسائل الشیعه ، ج ۱۱ ، ص ۱۳۹

۳ - غرر الحکم ، ج ۵ ، ص ۴۲۱

۴ - میزان الحکمه ، ج ۳ ، ص ۳۷۸

۵ - نهج البلاغه ، خطبه ۸۵ ، ص ۲۰۸

۶ - بحار الانوار ، ج ۷۸ ، ص ۲۶۶

۷ - روضات الجنات ، ج ۲ ، ص ۱۴۵

۸ - فروغ ابدیت ، ج ۱ ، ص ۲۷۷

مباحث گذشته را بصورت مجمل بررسی کردیم؛ زیرا مباحث فرعی بودند. اما این بخش بدنه اصلی مقاله است و آن بررسی عوامل دین‌گریزی است که در دهه های اخیر به شدت افزایش پیدا کرده است. این عوامل عبارتند از:

۱- نبود شناختی صحیح (جهل)

جهل و نادانی انسان و به خصوص جوانان نسبت به آیات و انفس، موجب گریز او از دین شده است. افرادی که سطح نگر هستند و از بزرگترین نعمت خدادادی یعنی عقل خود استفاده چندانی نمی کنند، دنیا را به محدود به همین دنیای مادی منحصر کرده و از نیازهای معنوی خود غافلند. حال در این بین کسی که جاهل به جهل مرکب است وضعیت بدتری خواهد داشت؛ زیرا او عقیده خود را صواب می داند و حاضر نیست در عقاید دیگر تحقیق کند و به همین خاطر به مخالفت با عقاید دیگر می پردازد. جهالت در طول تاریخ هم ریشه بسیاری از انحرافات بوده است که به دو نمونه اشاره می کنیم: الف - حضرت موسی علیه السلام علت انحراف قومش از توحید ناب را، نادانی آنان ذکر می کند: قَالَ يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا آلِهًا كَمَا لَهُم آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ^۱. ب - پیامبر خدا حضرت لوط علیه السلام، ریشه فساد جنسی قوم نا سپاس خود را جهل می خواند: إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلِ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ^۲.

واژه علم در قرآن بیش از ۷۵۰ مرتبه به کار رفته است. افراد جاهل حجابی بین خود و دین قرار داده و پیرو طمع خویش هستند. امیرالمومنین علیه السلام می فرماید: إِنَّ قُلُوبَ الْجُهَالِ سَتَفَزُّهَا الْأَطْمَاعُ وَ تَرْهَبُهَا الْمُنَى وَ سَتَعْلِقُهَا الْخَدَائِعُ^۳؛ دل‌های افراد جاهل با طمع به حرکت در می آورد و آرزو‌ها آن را در گرو خویش می گیرد و خدعه‌ها و نیرنگ‌ها آن را به خود مربوط می سازد.

۲- فقر و تهیدستی

از جمله عواملی که سبب دین‌گریزی یا تضعیف باورها می شود و به سستی مردم در انجام تکالیف و وظایف شرعی می انجامد، فقر و تهیدستی است. این عامل به شدت دین و دیانت را تهدید می کند و خطری بزرگ برای دینداری مردم و رشد اخلاقی جامعه است. چنین به نظر می رسد در سال‌های اخیر، با توجه به مشکلات اقتصادی دنیا، فقر، علت اصلی گریز مردم از دین و مساجد است و این می طلبد که سیاست‌گذاران و مسئولان نظام که با برنامه‌های شایسته اقتصادی ریشه فقر را قطع یا به حد اقل برسانند. مسئولان باید از فقرا حمایت کنند تا دین خدا در اجتماع تجسم پیدا کند و دینداران بتوانند بهتر به وظایف دینی خویش عمل کنند. این روزها که مشغول نوشتن این سطور هستم، اوائل سال ۱۳۹۵ هجری شمسی است. مقام معظم رهبری شعار امسال را مانند سنوات گذشته یک شعار اقتصادی یعنی اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل نام نهادند. در حالیکه تصور خیلی‌ها این بود که ایشان یک شعار فرهنگی و اخلاقی را برای امسال انتخاب می کنند؛ اما باید این را بدانیم که تا زمانیکه مساله اقتصاد حل نشود فرهنگ هم حل نخواهد شد.

«انسانی که فضای اندیشه اش را تامین آب و نان فرا گرفته است، چگونه می خواهد و می تواند به رشد فکری و فرهنگی و به کمال برسد و از حقوق فردی و اجتماعی، سیاسی و معیشتی خویش آگاه شود. در طول تاریخ، آنان که خواسته اند مردم را از پرداختن به امور متعالی و ایفای نقش در حکومت و سیاست باز دارند، آنان را گرفتار زندگی روز مره کرده اند و از تعالی و رشد و استعدادهای انسانی باز داشته اند»^۴.

۱ - سوره مبارکه اعراف، آیه ۱۳۸

۲ - سوره مبارکه نمل، آیه ۵۵

۳ - الکافی، ج ۱، ص ۲۳

۴ - عوامل و ریشه های دین‌گریزی، ص ۷۸

روایات بسیاری ، فقر مالی را زمینه ساز بی دینی ، کفر و فساد های اخلاقی می داند . پیامبر اکرم از فقر و کفر در کنار هم به خدا پناه برده و می فرمود : **اللَّهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ**^۱ . امام علی علیه السلام می فرماید : **الْفَقْرُ يُخْرِسُ الْفِطْنَ عَنِ حُجَّتِهِ**^۲ ؛ فقر انسان باهوش و زیرک را از بیان حجت گنگ می کند .

یکی از یاران امام صادق علیه السلام گوید : مردی بود همیشه خدمت امام صادق علیه السلام می رسید ، مدتی گذشت به حج نیامد تا خدمت امام برسد ، یکی از دوستانش که او را می شناخت بر امام علیه السلام وارد شد ، حضرت از حال او جويا شد ، عرض کرد دستش تنگ است ، نمی تواند بیاید . امام فرمود : دین او چگونه است ؟ عرض کرد : **كَمَا تُحِبُّ** ؛ همانطور که شما دوست دارید . امام فرمودند : **هُوَ وَاللَّهِ الْغَنِيُّ** ؛ به خدا سوگند ثروتمند است^۳ .

۳- دوستان نا مناسب

انسان موجودی اجتماعی است و ذاتا دوست دارد در اجتماع و در کنار مردم زندگی کند و با آنان رابطه برقرار نماید . دوست همدم تنهایی انسان است . شریک هم و غم ، شادی و یاری رسان او در گرفتاریهاست . دوست یابی خودش یک هنر است و هر کسی باید در انتخاب دوستانش دقت بکند . اگر با یک فرد با تقوا و اهل مسجد دوستی کند قطعاً این دوستی بهره های خوبی خواهد داشت و ائمه هم به پیدا کردن چنین دوستانی ترغیب کرده اند . ولی اگر با یک فردی که چیزی از تقوا سرش نمی شود و فقط به فکر لُهو لعب است پیمان دوستی ببندد باعث می شود که اون هم در انجام اعمال عبادی سستی ورزد . تاثیر پذیری افراد از رفتار و منش دوستان فراوان است تا آنجا که علی علیه السلام فرموده اند : **الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيهِ** ؛ انسان بر آیین دوست خویش است^۴ .

علت دوزخی بودن بسیاری از افراد ، دوست نا مناسب است و می گوید : **يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيْلًا** . مصاحبت با افراد بی مبالات دین و دنیای انسان را تباه می کند و انسان را به حیز هلاکت می کشاند . امام علی علیه السلام می فرماید : **صُحْبَةُ الْاَشْرَارِ تَكْسِبُ الشَّرَّ** ؛ دوستی با اشرار باعث کسب شر می شود .

در این جا حدیثی از پیامبر اکرم صلوات الله علیه می آورم که برای دوست خوب و بد تشبیه بسیار زیبایی زده اند : **مَثَلُ الْجَلِيْسِ الصَّالِحِ مَثَلُ الْعَطَّارِ ، اِنْ لَمْ يُعْطِكْ مِنْ عَطْرِهِ اَصَابَكَ مِنْ رِيْحِهِ وَ مَثَلُ الْجَلِيْسِ السُّوِّءِ مَثَلُ الْقَيْنِ ، اِنْ لَمْ يُحْرِقْ تَوْبَكَ اَصَابَكَ مِنْ رِيْحِهِ** ؛ مثل همنشین شایسته مثل عطار است ، اگر از عطر خودش هم به تو ندهد از بوی خوشش به تو می رسد و مثل همنشین بد مانند کوزه آهنگری است ، اگر لباس تو را نسوزاند ولی بوی کوره به تو می رسد .

۴- انحراف وابستگان به دین

جوان با مشاهده و معاشرت با دینداران تصنعی و متظاهر ، و ملاحظه اعمال ناسپند آنان از دین گریزان می شود و عملکرد آنان را پای دین می نویسد . درست است که انسان ممکن الخطاست و دینداران هم ممکن الخطا هستند ؛ ولی آنها باید در اعمال خود خصوصاً در کنار مردم لحظه ای غفلت نکنند . امروزه مردم عادی با دیدن یک روحانی که کار مکروه انجام می دهد روی دین خط می کشند . بنده خود بارها شاهد فرار جوانان از دین بوده ام به خاطر برخی افعال زننده طلاب و روحانیون . مثلاً می بینیم طلبه ای برای خواندن نماز جماعت در مدرسه یا مسجدی پول کلانی را طلب می کند . یا طلبه ای از مامور راهنمایی و رانندگی درخواست می کند او را به خاطر طلبه بودنش جریمه نکند . متأسفانه اکثر طلاب در این پندارند که چون در حوزه درس می خوانند ، عارف بالله هستند و عصمت تکوینی دارند ! . از طرفی دیگر افرادی پیدا می شوند که با کارهایشان موجب برداشت غلط از دین هستند . مثلاً افرادی که

۱ - کنز العمال ، ش ۱۶۶۸۷ .

۲ - نهج البلاغه ، ح ۳ .

۳ - مناقب ابن شهر آشوب ، ج ۴ ، ص ۲۳۷

۴ - کنز العمال ، ش ۲۴۷۳۲

در ولادتهای معصومین مشغول عزاداری و خواندن مقتل هستند! . پس لازم است که افرادی که نام دین را یدک می کشند در اعمال خود هم دقت نکنند تا دین حفظ شود. دین مهم است نه امیال هوس برانگیز برخی ها و امام حسین علیه السلام چه خوب می فرمایند : النَّاسُ عِبِيدُ الدُّنْيَا وَالَّذِينَ لَعِقُوا عَلَى السِّنْتِهِمْ يَخْوَطُونَ مَا ذَرَّتْ مَهَائِشُهُمْ فَإِذَا مُحْصُوا بِالْبَلَاءِ قَلَّ الدَّيَّانُونَ^۱ ؛ مردم بردگان دنیایند و دین لقلقه زبانشان است ، بر مدار معاش می چرخند و هنگامی که به بلا و گرفتاری آزموده می شوند دینداران اندکند.

۵- مسئولیت گریزی

«میل به بی بند و باری ، راحت طلبی و آزادی بدون قید و شرط یکی از عواملی است که انسان ها را از دینداری دور و به الحاد می کشاند . انسان موجودی مسئولیت پذیراست و نمی تواند در برابر خالق ، خود ، جامعه ، دین و... بی تفاوت باشد . لازمه مسئولیت پذیری پذیرش قید و بند و انجام دستورات دینی و تقید به باید و نبایدهاست . قرآن کریم این حقیقت را در آیه ای کوتاه و گویا بیان می کند ؛ بل یرید الانسان لیفجر امامه یسال ایان یوم القیامه^۲ . گریز از مسئولیت و میل به آزادی محض افراد را به انکارمعاد می کشد . اسلام برای انسانها آزادی مشروط قائل است . آزادی که مصالح مسلمانان را بر هم نزند و آزادی دیگران را خدشه دار نسازد^۳ . قرآن کریم در مورد پذیرش دین می فرماید : و لو شاء ربک لآمن من فی الارض کلهم جمیعا افانت تکره الناس حتی یكونوا مومنین^۴ . رسول خدا فرمودند : الان الله لا یطاع جبرا ؛ خداوند از روی جبر پرستش نمی شود . نتیجه این تفکر غلط (آزادی مطلق) فرار از دین و انکار آن است . چرا که دین آزادی را به دلیل عقلی محدود نموده است و قرآن کریم این هوسرانی را ناشی از کردار زشت و آلودگی به گناه می داند : ثم کان عاقبه الذین اساءوا السوءی ان کذبوا بآیات الله و کانوا بها یتهزون^۵ .

۶- تقلید و شخصیت گرایی

تبعیت از افراد نا آگاه یا جریان ها و تفکر های باطل از لغزشهای زیانبار دین داری است . اگر مقلد غیر متخصص است و به فرد خبره ای رجوع می کند نکوهیده نیست ولی تقلید کورکورانه باعث گرایش انسان به الحاد می شود . این تقلید می تواند عوامل زیادی داشته باشد . مثل عدم بلوغ فکری ، شخصیت زدگی ، تعصب ، لجاجت و علاقه مفرط به نیاکان . قرآن کریم در این باره می فرماید : قالو بل نتبع ما وجدنا علیه آباءنا . تقلید کورکورانه ، هویتی برای انسان باقی نمی گذارد و تنها دلیل مخالفت با دین ودعوت انبیاء ، پیروی محض از پدران و نیاکان بوده است .

۷- صفات ناپسند

چند صفت ناپسند ذیل باعث دین گریزی می شود :

- الف - هوا پرستی : پیروی از هوای نفس و وسوسه های شیطان ، یکی از انحرافات فکری و عملی انسان است . غرق شدن افراد در شهوت پرستی و هوی پرستی ، موجب اعراض و تنفر از خدا و دین همه معنویات است .
- ب - دنیا زدگی : حب دنیا و دنیا پرستی و علاقه شدید به مادیات نیز یکی از عوامل روگردانی مردم از دین است ؛ یعنی مانعی بزرگ و محکم بر سر راه گرایش انسانها به خدا پرستی و دین داری است .
- ج - تکبر و غرور : امام علی « علیه السلام » می فرمایند : شر آفات العقل الکبر^۶ ؛ بدترین آسیب های عقل خود بزرگ بینی است . از دیگر موانع دین داری ، تکبر و غرور است و این مانع گاه به حدی در روزنه های اندیشه انسان و جان آدمی رسوخ می کند که مانع

۱ - تحف العقول ، ص ۲۴۵ .

۲ - سوره مبارکه قیامت ، آیه ۵ و ۶ .

۳ - گفتار رفیع ، ج ۱ ، ص ۶۹ .

۴ - سوره مبارکه یونس ، آیه ۹۹ .

۵ - سوره مبارکه روم ، آیه ۱۰ .

۶ - شرح غرر الحکم ، ج ۴ ، ص ۱۷۸ .

دریافت هر گونه حق و حقیقت شده ، نمی گذارد انسان بر اساس تفکر به سوی خداوند و دین او قدم بردارد و به دعوت مبلغان لبیک بگوید . شخص متکبر اندیشه خود را برترین و آن را از هر گونه عیب و نقص میرا می داند .
د - لجاجت : یکی از موانع گرایش به دین لجاجت است . کافران مکه برای گریز از پذیرفتن حقایق الهی ، آنها را اموری موهوم جلوه می دادند و پیامبر را فردی ساحر می دانستند و لجاجتشان عامل عدم تسلیم در برابر تعالیم آسمانی بود .

۸- شبهات

انسان اگر شبهه های موجود در ذهنش را بی جواب بگذارد باعث گرایش به او به الحاد خواهد شد .
حضرت امام علی فرمودند : شبهه را برای این شبهه نامیدند که به حق شباهت دارد. اما نور هدایت کننده دوستان خدا، در شبهات یقین است، و راهنمای آنان مسیر هدایت الهی است، اما دشمنان خدا، دعوت کننده ی شان در شبهات گمراهی است، و راهنمای آنان کوری است. آن کس که از مرگ بترسد نجات نمی یابد، و آن کس که زنده ماندن را دوست دارد برای همیشه در دنیا نخواهد ماند^۱ .

۹- فعالیت های دشمن

دشمنان اسلام شب و روز مشغول برنامه ریزی هستند برای اینکه جوانان ایرانی را از دین جدا کنند و یک فهم غلطی از دین در افکارشان بوجود بیاورند و برای این کار از راههای مختلفی استفاده می کنند مثل ماهواره ها . آنها از طریق رسانه تبلیغات گسترده ای علیه دین انجام می دهند و سعی در تفرقه انداختن در میان خواننده دارند و تلاش خود را روی ترویج فساد و بی بندوباری و تفکرات غلطی در مورد مسائل جنسی منعکس کرده اند .

ولی ما توجه دشمنان را به آیه ای از قرآن جلب می کنیم و آن اینکه : والذین یسعون فی آیاتنا معاجزین اولئک فی العذاب محضرون^۲.

نتیجه گیری

مقوله دین گریزی تک علتی نیست و علل مختلفی دارد و سه علت از این علل بیشترین تاثیر در دین گریزی را دارند که عبارتند از : رفتار وابستگان دین به خصوص روحانیت ، تبلیغات دشمن و برخی صفات ناپسند مثل لجاجت و تکبر . در آخر مقاله پیشنهاداتی را ارائه می کنم که عبارتند از : ۱- تلاش برای ارتقای سطح عقلانیت در جامعه ۲- تربیت مبلغین دینی در راستای تبلیغی صحیح از دین ۳- تاسیس بیشتر مراکز پاسخگویی به شبهات ۴- برگزاری نشست ها و گفتمان ها در مساجد و مراکز فرهنگی ۵- مقابله با تهاجم فرهنگی و تبیین اهداف دشمن ۶- ارتقای بصیرت و کسب قدرت تشخیص حق و باطل ۷- ایجاد نشاط و شادی در میان کسانی که نام دین بر آنهاست خصوصا طلاب

۱ - نهج البلاغه، خطبه ۳۲ .
۲ - سوره مبارکه سبا ، آیه ۳۸ .

منابع

۱- قرآن کریم

۲- نهج البلاغه

۳- جوادی آملی ، عبدالله ، دین شناسی ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی ، چاپ سوم ، ۱۳۸۳ ش.

۴- رفیعی محمدی ، ناصر ، گفتار رفیع ، قم ، انتشارات معروف ، چاپ چهارم ، ۱۳۹۱ ش .

۵- ابوالحسین احمد بن فارس بک زکریا ، معجم مقاییس اللغه ، مکتب الاعلام الاسلامی ، ۱۴۰۴ ق .

۶- راغب اصفهانی ، حسین بن محمد ، مفردات الفاظ قرآن ، بیروت . ۵۰۲ ق .

۷- اسماعیل بن حماد الجوهری ، الصحاح ، دار العلم الملايين .

۸- ابوعبد الرحمن الخلیل بن احمد الفراهیدی ، العین ، چاپ اول ، قم ، موسسه دار الهجره ، ۱۴۰۵ ق.

۹- دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه ، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران ، چاپ اول (دوره جدید) ، ۱۳۷۲ ش .

۱۰- طباطبایی ، سید محمد حسین ، المیزان فی تفسیر القرآن ، چاپ سوم ، دار الکتب الاسلامیه ، ۱۳۹۶ ق .

۱۱- مجلسی ، محمد باقر ، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمة الاطهار ، چاپ سوم ، دار الکتب الاسلامیه ، تهران ، ۱۴۰۳ ق.

۱۲- حر عاملی ، شیخ محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ، دار احیاء التراث العربی ، بیروت .

۱۳- ری شهری ، محمد ، میزان الحکمه ، الطبعة الاولى ، مکتبه الاعلام الاسلامی ، ۱۴۰۴ ق .

۱۴- آمدی ، عبوالواحد ، غرر الحکم و درر الکلم ، ترجمه محمد علی انصاری ، چاپخانه مهر ، چاپ اول ، ۱۳۸۱ ش.

۱۵- سبحانی ، جعفر ، فروغ ابدیت ، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم .

۱۶- خوانساری ، محمد باقر ، روضات الجنات ، انتشارات اسماعیلیان .

۱۷- کلینی رازی ، محمد بن یعقوب ، الکافی ، تصحیح علی اکبر غفاری ، چاپ چهارم ، دار التعارف ، بیروت ، ۱۴۰۱ ق.

۱۸- شکوهی ، علی ، عوامل و ریشه های دین گریزی ، انتشارات بوستان کتاب ، چاپ پنجم ، ۱۳۸۴ ش.

۱۹- علی المتقی بن حسام الدین الهندی ، کنز العمال ، بیروت ، مکتبه التراث الاسلامی ، چاپ اول ، ۱۳۹۷ ق.

۲۰- ابوجعفر رشید الدین محمد بن علی بن شهر آشوب ، مناقب آل ابی طالب ، المطبعة العلمیه ، قم .

۲۱- الحسن بن شعبه الحرائی ، تحف العقول ، مکتبه اسلامیه ، تهران ، ۱۴۰۲ ق.